

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕННЕЖИЦЕР!

Х О И Ж У Л А Р

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Фамилиясы, ады, адазынын ады	Ажыл-агый	Район	100 койда алган хураган
Доржу О. А.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	151
Сафонов И. П.	«Революциянын чалбыжы» с-э	Танды	143
Орман Д. Ч.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	136
Наз-овол Х.	«Ленинчи орук» с-э	Каз-Хем	132
Далар-овол М. Л.	Дуржулга станциясы	Танды	127
Чанзан С. К.	«Найрал» с-э	Улуг-Хем	125
Аж-Хаз О. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-э	Чөөн-Хемчик	123
Дондуп С. Б.	«Ленинчи орук» с-э	Каз-Хем	123
Баяндон О. Б.	«Тивилеге» с-э	Танды	123
Седен Н. У.	«Чыраа-Бажы» с-э	Чөөн-Хемчик	122
Машпан К. Ч.Х.	«Октябрь 30 чылы» к-э	—	122
Зртинне С. Д.	«Алдан-Маалым» с-э	—	121
Датпаа О. А.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	121
Содунан А. Б.	«Х Улуг хураа» к-э	Улуг-Хем	120
Исазут А. Ш.	«Найрал» с-э	—	120
Серен О. А.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	120
Вятеп-овол М. Д.	—	—	120
Мурзуна О. Б.	«Сут-Хел» с-э	—	120
Дамбадан Д. Д.	«Чыраа-Бажы» с-э	Чөөн-Хемчик	117
Чимит-овол С. Б.	«Алдан-Маалым» с-э	—	116
Чола М. Д.	«Чыраа-Бажы» с-э	—	116
Дамба М. А.	«Бурен» с-э	Каз-Хем	116
Согды К. Д.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	116
Зрес-овол О. Н.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	115
Аракчаа М. С.	«Чыраа-Бажы» с-э	—	115
Суванди М. Д.	«Чолураа» к-э	Тес-Хем	115
Нек С. Х.	«Мурнакчы» к-э	Бай-Тайга	115
Чамбал-овол М. Н.	«Сут-Хел» с-э	Чөөн-Хемчик	114
Надлар-овол К. Б.	«Октябрь 30 чылы» к-э	—	113
Натпиг М. Д.	«Сут-Хел» с-э	—	113
Бадан В. М.	«Ленинчи орук» с-э	Каз-Хем	113
Мондай О. Н.	Дуржулга станциясы	Танды	113
Аж-Хаз О. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	112
Чудуймаа С. Ч.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	—	112
Ондар Д. О.	«Сут-Хел» с-э	—	112
Балдан С. С.	«Чая орук» к-э	Эрзин	112
Рузанов Н. И.	«Революциянын чалбыжы» с-э	Танды	112
Хураган-овол Н. Б.	«Октябрь 30 чылы» к-э	Чөөн-Хемчик	111
Ууртан Х. Н.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	111
Куртубай О. Л.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	110
Доржу О. С.	—	—	110
Монгуш Н. С.	«Октябрь 30 чылы» к-э	—	110
Намбар-овол М. Х.Н.	«Коммунизмче орук» к-э	Өвүр	110
Лопсан К. Д.	«Ак-Турул» с-э	Улуг-Хем	110
Нурседи О. С.	«Шекпээр» с-э	Барыын-Хемчик	110
Семис-овол М. С.	«Шамбалыг» с-э	Танды	110
Насан Д. Б.	«Өвк» с-э	Бин-Хем	110
Социян О. Л.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	109
Бадий К. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-э	Чөөн-Хемчик	109
Манзур-овол О.	«Ленинчи орук» с-э	Каз-Хем	109
Чамзын Ч. У.	«Х Улуг хураа» к-э	Улуг-Хем	109
Чамзырын К. Л.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	109
Ылаан-овол М. А.Н.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	108
Ашан С. Д.	—	—	108
Очур-овол М. Ч.	«Чыраа-Бажы» с-э	—	108
Донур О.	«Ленинчи орук» с-э	Каз-Хем	108
Ношнар-овол Н. Б.	«Шамбалыг» с-э	Танды	108
Стульев И. Т.	«Революциянын чалбыжы» с-э	—	108
Шатдан-овол М. К.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	107
Дембикеи М. С.	«Чыраа-Бажы» с-э	—	107
Балаанай Х.	—	—	107
Капылак С. Ш.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	—	107
Намдан О. О.	«Морен» к-э	Эрзин	107
Хуртуй-овол О. М.	«Октябрь 30 чылы» к-э	Каз-Хем	107
Ан-Ламэ Т. М.	«Ак-Турул» с-э	Улуг-Хем	107
Биче-овол Ш. Н.	«Күш-ажылдын хостуу» с-э	Улуг-Хем	107
Оснур С. Н.Х.	«Мурнакчы» к-э	Бай-Тайга	107
Балдан Х. М.	—	—	107
Адыг-овол Д. Д.	—	—	107
Дампай О.	«Сут-Хел» с-э	Чөөн-Хемчик	106
Дамыан М. С.	«Найрал» с-э	Улуг-Хем	106
Ненден Х. Д.	Жданов аттыг с-э	—	106
Оюн С. Д.	«Кызыл тараачын» с-э	Бин-Хем	106
Чамзын Н.	—	—	106
Орман С. Ч.	«Мурнакчы» к-э	Бай-Тайга	106
Данзурун Е. П.	«Чолураа» к-э	Тес-Хем	106
Ондар С. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	105
Минчит-овол У. С.	«Найрал» с-э	Улуг-Хем	105
Нангыр-овол И. В.	«Улуг-Хая» с-э	—	105
Серен Д. Д.	«Чолураа» к-э	Тес-Хем	105
Дамжитмаа О. Б.	«Ак-Эрик» к-э	—	105
Монгуш Ш. Д.	«Шекпээр» с-э	Барыын-Хемчик	105
Ондар Д.-С. Д.	«Тивилеге» с-э	Танды	105
Дамдын-Доржу Н.	«Кара-Хел» к-э	Бай-Тайга	105
Манчин-овол Н. С.	—	—	105

Фамилиясы, ады, адазынын ады	Ажыл-агый	Район	100 койда алган хураган
Ховалыг И. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	104
Кара-Сал Д. Х.	«Большевик» с-э	—	104
Саая Ш. Ч.	«Тивилеге» к-э	Каз-Хем	104
Хомушуну Б. Д.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	104
Оюн О. Н.	«Коммунизмнин херели» к-э	Танды	104
Оюн Л. С.	—	—	104
Донган Б. М.	«Малчын» к-э	Монгун-Тайга	104
Нуулар Б. Ш.	«Чыраа-Бажы» с-э	Чөөн-Хемчик	103
Самбу М. Ш.	«Сут-Хел» с-э	—	103
Орман А. М.	«Искра» к-э	—	103
Белчээ М. Т.	«Морен» к-э	Эрзин	103
Дулчен З. С.	«Чая орук» к-э	—	103
Айкай Э. Ч.	«Тивилеге» к-э	Каз-Хем	103
Бай-Нара Ч. С.	«Х Улуг хураа» к-э	Улуг-Хем	103
Орман С. М.	«Тивилеге» с-э	Танды	103
Тенин Д. Б.	«Малчын» к-э	Монгун-Тайга	102
Орман П. Б.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	102
Монгуш Ч. Х.	—	—	102
Монгуш А. Н.	—	—	102
Ондар Х. Д.	«Ленин аттыг к-э	Чөөн-Хемчик	102
Орман Д. Б.	«Искра» к-э	—	102
Орман Х. Н.	«Кызыл туу» к-э	—	102
Орман С. Н.	«Коммунизмче орук» к-э	—	102
Чертап Д.	«Бурен» с-э	Каз-Хем	102
Данзырын И. В.	«Ак-Турул» с-э	Улуг-Хем	102
Сат О. О.	«Найрал» с-э	—	102
Маскыр-овол Д.	—	—	102
Седип Б. Д.	Жданов аттыг с-э	—	102
Нуулар Ч. Т.	«Шекпээр» с-э	Барыын-Хемчик	102
Оюн Н. Л.	«Коммунизмнин херели» к-э	Танды	102
Намы М.	«Морен-Бурен» к-э	Монгун-Тайга	102
Салчан Т. С.Д.	«Мурнакчы» к-э	Бай-Тайга	102
Орман Б. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	101
Донган С. Д.	«Чыраа-Бажы» с-э	Чөөн-Хемчик	101
Шинит-Доржу А. О.	«Торгалгы» с-э	Өвүр	101
Дамдын С. С.	«Ленин аттыг к-э	Эрзин	101
Сотнам С. С.	«Ленин аттыг к-э	—	101
Ненден С.	«Найрал» с-э	Улуг-Хем	101
Доржу Д. К.	«УТКА 25 чылы» с-э	Улуг-Хем	101
Саая А. Б.	«Хемчик» с-э	Барыын-Хемчик	101
Оюн Х. Ш.	«Коммунизмнин херели» к-э	Танды	101
Донган Б. Н.	«Малчын» к-э	Монгун-Тайга	101
Седен Н. М.	«Саая» с-э	Бин-Хем	101
Сонай Ш. С.	«Мурнакчы» к-э	Бай-Тайга	101
Монгуш Д. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	100
Ховалыг Х.-О. Д.-Б.	«Алдан-Маалым» с-э	—	100
Монгуш К. Б.	—	—	100
Ховалыг Х. М.	—	—	100
Нуулар Д.	«Большевик» с-э	Чөөн-Хемчик	100
Ондар Э.	«Сут-Хел» с-э	—	100
Донган Б.	«Сут-Хел» с-э	—	100
Монгуш Н.	—	—	100
Монгуш К.	—	—	100
Бадын-Назын Х. О.	—	—	100
Саян-овол М. С.	—	—	100
Давад Д. Д.	—	—	100
Ондар С.	—	—	100
Орман О. Л.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	—	100
Ондар А. Ш.	«Искра» к-э	Чөөн-Хемчик	100
Монгуш А. Ч.	«Коммунизмче орук» к-э	Өвүр	100
Монгуш М. Н.	—	—	100
Монгуш Х. Б.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	100
Ховалыг Ч. Н.	—	—	100
Хомушуну Ч. Д.	«Барлык» с-э	Барыын-Хемчик	100
Нек Э.	«Ленин аттыг к-э	Эрзин	100
Эрендай Ы. Э.	«Морен» к-э	Эрзин	100
Шулуу А. С.	«Чая орук» к-э	—	100
Сагаачы Б. С.	«Чая орук» к-э	—	100
Данда В. Д.	«Чая орук» к-э	—	100
Балган М.-Б. Н.	«Коммунизмче орук» к-э	—	100
Ишкин А. А.	—	—	100
Идам-Сююн Б. Б.	—	—	100
Иргит Н.	«Коммунизмче орук» к-э	Каз-Хем	100
Балган-овол Н. П.	«Бурен» с-э	Каз-Хем	100
Сатаан М. Н.	«Ак-Турул» с-э	Улуг-Хем	100
Ундун Д. С.	«Найрал» с-э	Улуг-Хем	100
Доржу М. Х.	«Ак-Турул» с-э	—	100
Чанчыы С. Б.	«Найрал» с-э	—	100
Шююн-Нова С. П.	«УТКА 25 чылы» с-э	—	100
Жданов аттыг с-э	—	—	100
Сырат Б. Ч.	«Чолураа» к-э	Тес-Хем	100
Хомушуну Б. А.	«Хемчик» с-э	Барыын-Хемчик	100
Хомушуну С. С.	«Хемчик» с-э	Барыын-Хемчик	100
Нунжугет К. А.	«Барлык» с-э	—	100
Нунжугет М. Д.	—	—	100
Хомушуну Д. С.	«Шекпээр» с-э	—	100
Комбу И. Ч.	«Морен-Бурен» к-э	Монгун-Тайга	100
Сагды Х. Х.	«Кара-Хел» к-э	Бай-Тайга	100
Малчын-овол Х. О.	«Кара-Хел» к-э	Бай-Тайга	100

Бригадирин фамилиясы, ады, адазынын ады	Ажыл-агый	Район	100 койда алган хураган
Сырат Т. Т.	«Революциянын чалбыжы» с-э	Танды	112
Орман С. А.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	107
Монгуш О. Д.	—	—	104
Монгуш Ч. Н.	«Сут-Хел» с-э	—	103
Яндан Д. Б.	«Коммунизмче орук» к-э	Каз-Хем	102
Аксенов В. С.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-э	Танды	100
Нуулар Н. С.	«Октябрь 30 чылы» к-э	Чөөн-Хемчик	99
Чыман У. Ш.	Жданов аттыг с-э	Улуг-Хем	99
Санников П. С.	Дуржулга станциясы	Танды	98
Оюн Ш. Ш.	«Коммунизмнин херели» к-э	Танды	97
Орман Д. Ч.	«Сут-Хел» с-э	Чөөн-Хемчик	96
Соян А. С.	«Чая орук» к-э	Эрзин	96
Оюн О. С.	«Коммунизмнин херели» к-э	Танды	95
Монгуш М. С.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	95
Монгуш Н. Б.	«Шекпээр» с-э	Барыын-Хемчик	95
Сат Ч. Ч.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	Чөөн-Хемчик	94
Дамдин К. С.	«Ленин аттыг к-э	Эрзин	94
Ынаалай Ч. С.	«Морен» к-э	—	94
Чооду Ш. Х.	«Коммунизмче орук» к-э	Каз-Хем	94
Хомушуну С. М.	«Хемчик» с-э	Барыын-Хемчик	93
Мон А. Т.	«Морен» к-э	Эрзин	93
Хатын С. Н.	«Чая орук» к-э	—	92
Донган Б. Д.	«Сут-Хел» с-э	Чөөн-Хемчик	92
Ондар Д. Д.	—	—	91
Монгуш С. Х.	«Коммунизмче орук» к-э	Өвүр	91
Магвал Р. С.	«Ленин аттыг к-э	Эрзин	91
Иван Б. Н.	«Коммунизмче орук» к-э	Каз-Хем	91
Ашан С. Д.	«Алдан-Маалым» с-э	Чөөн-Хемчик	90
Ховалыг С. Д.	—	—	90
Эгер Н. Т.	«Ленин аттыг к-э	Эрзин	90
Нурзат Б. Н.	«Коммунизмче орук» к-э	Каз-Хем	90
Чаш-овол М. С.	«УТКА 25 чылы» с-э	Улуг-Хем	90
Бюрююнал Э. Э.	Жданов аттыг с-э	—	90
Данзурун И. С.	«Чолураа» к-э	Тес-Хем	90
Балчит С. С.	«Ак-Эрик» к-э	—	90
Иргит Ч. Д.	«Морен-Бурен» к-э	Монгун-Тайга	90

СААНЧЫЛАР

Фамилиясы, ады, адазынын ады	Ажыл-агый	Район	1 инектен сагган сүт кг-биле
Алдын-мыс М. С.-Б.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	Чөөн-Хемчик	2015
Нонобеевская Т. З.	«Кок-Тей» с-э	Кызыл х/с	1992
Долганина В. А.	—	—	1987
Матина Т. И.	«Кызыл тараачын» с-э	Бин-Хем	1978
Дунтуй О. Д.	СЭКП-нин XXII съездин аттыг с-э	—	1939
Гусанова А. К.	«Кок-Тей» с-э	Чөөн-Хемчик	1753
Незамугданова Н. Н.	ССРЭ-нин 50 чылы аттыг с-э	Танды	1744
Сидей З. А.			

МАРСЧЕ ДАЛАШКАН ХЕРЭЭ БАР БЕ?

Ракета техникасынын түндүкүсү космонавтикалык чөйрөдө космос корабльдеринин башкармалыгы уюдуштуруу кылып билип чыккан. XX чүс чылымда автоматика дугайында чыгана-да турбап, ичингаш олорго «кижи дзы автомат херек бе» дээр айтырыг база турбап. Космонавтикалык электерлер башкармалык шынчыл ужудушкунуунынын нарын баш бурунгар биле-биле, олорун чылаш чогулдан чыгымей, олорун боттадырарынч хуусаларын билип баш бурунгар кончт дидим чугаалан турган. Чижэ, Фридрих Артурович Шандер кижинин Марсче уярынга чедир чурттан чораш, ону көр бээр мен деп бурун чораш. Күсө биле угазылаа чокка космонавтика тыштын келбес турган ийк...

Эртем угазылаадырнга эргежок чугула барымдаалар чүг-ле алдан чыдырарын эсинеде тыптан келген. Оларын космоска Юрий Гагаринич ужудушкунуу болгаш ырак космосе автоматтык аппараттарын салып ундургеинин түндөлдөр берген. Ракета, космос техникасы келерге нарын болган. Космонавтика электерлеринин сагымына баша кирбөө бергелер турза-да, кижн төрөлөгөндө октаргайга баштайгы ба-зымнар угазылаачыларын ажок чүгөлдөргөн, ичингаш Марска кижинин чеккен, дужурун алары он чыл мурунда кылды-да ырак эвес үдө болу бээр кылдыр сагыларын турган. Эртем-техникалык депшиле баш бурунгар чугаалан каан кылды-да болаларынч боттадырарынч чуртанган деп, улуг угазылаачылар салп чораш. Ичингаш, Марсче башкармалык шынчыл ужудушкунуу кылдыр аларга, ичингаш ба-зымнарнын дужуу чок-даа бооп магат чок.

Марсче баар шынчыл ужудушкунуу чүгөн тургустунармы? Хамыктан мурунда ажитык чүс-чүс тоныа деинчик чүгүтү чө чогуунун орбитазына чедир алган турар ужурул. Билдиг болганда, бир болла келерге кужуурак ракетта тургузуу алдырнын болгаш олорго кылдыр чүгүтү ракетта тургузуу техникасын мала шынчыл алган турары эргежок чугула. Ол төлөкөлөрдүн кайзын-да боттадырарынч боуру арга бөр, ичингашке эртем-шынчылдер, төлөкөл ажилдары кылдыр пектер турду тургузар, олорго ажилдар дерилер төлөкөл белектер, алды соонда ракетанын ажилдарын эдиктер — эмгекч хой үе-шак анда негеттер. Чө кырынга шынчыл-шенеде дерин төлөкөл белектерин болган кончт улуг чедиркичи, салып удушкунуу комплекси тудуу тургузары анда база немесе чогуу.

Орбита баазамыз чедиркичи-биле тудуштуруулар кылдыр база-ла бөдүн болбас. Планеталар арзынга уяры кончт улуг кораблыг этеп кылдырар, ажилдар кылдыр чө чогуунун орбитазына чедирге пенин, он шынчыл космос монтажыларынч ийни чуртага чедир тургузуу алдыр, ук монтажыларынч ийни харысалгалы ажилга баш бурунгар белектер апар.

Билгачер чогуунун орбитазына чүс-чүс тоныа чүк чедир алдырнын айтырынч билдирер кылдыр болла алган джик бис. Марс комплекси чогуу кылдыр болган турар ужуруму? Ол айтырыга хамарышкан литератарынч көрө кааптаа. Мырынд төс-башка болулар! Деиниз—150-ден 1500 тоныа чык. Ужудушкунуу эртер үеи бир чылдан үш чыл чедир. Ужудушкунуу төлөкөлөтүнг майктары—«егеринкичи», «дорт», «орбита-деинчик», «кижи-кораблыг», Марс чогуунга оокумунар болган ийди ар ажилга-жас, Венераны тегерин эртер, ийди ар ажилга-жас болган оон-даа өскө... чурмулуг. Чүгө мала болган?

Алгы-агым төлөкөлөрдүн ийги-агым баштайгы барымдаа үндөинеринч болдулар. Хамык уяры шак ийди. Ол төлөкөлөрдүн тургузар сайгырга ажилын кылган турган үдөи чугула айтырылгарга чыгыс ай хамык бээр арга чок турган. Ам-даа база ийди. Ук төлөкөлөрдүн ичингаш чыгыс ай эвес болган. Чижэ, кижн казым баксырады, теже кире үе дургузунда космоска ужудушкунуу кылдыр ийди ар ажилга-жас? Оон окандык апарынч кылдырар ий болган үш чыл хуусанын арзында болу деп, ичингаш Марска турар үеи кылдырарлар-биле калсыратып уяры эртеринч кыска траекторияларынч болурун шилди алдыр эргежок чугула. Кылдыр арашканын тургузуу алдырнын айтырынч шынчылдеринч арга база «тодаргайлаттырмаа». Ол айтырылгарынч тодаргай харымынч тыварындан хамыктын мурунда кораблыг деиниз, оон аян-шынчыл болган ужудушкунуу кылдыр төлөкөлөрдү — хамарыжы чүгө-ле хой. Улам ийди ажилдарынга эргежок чугула ол ийде-делерин хамар арган канчал тургузуу алдыр? Чүгө чө чогуунга үр үдө турар орбита станцияларынч шенелдер кылдыр арга-биле тургузуу ал боуму. Амдымынч кылдыр гранитация тургузуу алдырнын бүтү таламг шенелдерин кылдырны бистичи «Салдууау-даа», америк «Скай-даа» таарышпас болгай.

Ичингаш амдымынч Марсче ужудушкунуу кылдыр комплекси деиниз оода-ла чүс тоныа кире ыламылдыг тодаргайлар арга чок, ийди төлөкөл космос ажилдар эл-теге пени ийкеле, оон чедиркичи төлөкөлөрдүн баштайгы барымдааларынч үндөинеринч ийде-делер салды арга база чок. Болдуу ужурут чүгө чүгө оя-да эвес. Марстын бозу-буу дугайында, оон кырында болган атмосферанынч бай-далынч дугайында барымдаалар амдымынч малайлаттырмаа. Ол тодарамылар хондурушкунуу буюгунч кемчөлдөр төлөкөлөрдүн ажок салдырар болган турду болур. Автоматтык «Марс-Э», «Марс-Б» станцияларынч хондурунган факт ажок маныштыг эзиринге маргылаа чок. Ичингаш башкармалык кораблыг оон артык (оон-ка катан) ар хондурушкунуу-ужудушкунуу кылдыр ажилдар чаа-ча чүгөлдөр биле алдыр улуг ажилды кылдыр керек. Ужудушкунуу чокка чепсек-херекселдер-биле Марсты шынчылдеринч калбак програмдын боттадырар турган, ийди чө чүгөлдөр биле ал болур. Чүгө «Марс» ийкеле «Викинг» хевиринч станциялар-биле чорук чогулду алтар арга база чок — оон оранчок нарын аппараттар, чижэ, марсоходтар негеттер. Ийди аппараттар космонавтикалык Марска турарынч чогуу программанын тургузарына джүз чедирер, оон бакка, Марсче оң баштай башкармалык ужудушкунуу кылдырнын ажим-дуазы шоолуг эвес болур.

Оон үндөр түнча мандыг: бирээде, ужудушкунуу чокка чепсек-херекселдеринч дуазы-биле Марс дугайында арбын информацияны, ийде, чө чогуунун баазам станцияга космонавтарынч хой чылдар дургузунда чоруп турганмынч дугайында мала ичингаштыг барымдааларынч чык алган соонда Марсче ужудушкунуу кылдырнын башкармалык комплексин мала төлөкөл эзелде чогуу. Допчулан чугаалаарга, ийди ажилдарынч чеден чылдар сөөктөрү бээр үдө каабарган болур ийк. Оон ийди, чө чогуунун орбитазына кораблыг чедирер чепсек-херекселдеринч, кораблыг болун төлөкөлөрдүнч олорун белектер алдырны, чө кырынга шенел көрүргө, өскө-даа ол ийдектит чүгөлдөргө оон чылдарын эртеринч эргежок чугула. Ичингаш ону чеден алдырнынч бүтүрөлөг-ле хуусазы тоныа чугулар.

Күзүр, күзүр-даа бөд, үш чыл дургузунда ужудушкунуу эртеринч аларганда, космоска кижининч үр чорудунуу дур-жугулазын мөйөшп алдыр чижектиг, дүргөттөмөс кылдыр сагындар болушкунуунын эртем-техниктиг депшиле дүргөдөин шылдар бе? Азы Марсты автоматтар-биле шынчылдеринч программаны боттадырар кылдыр! Азы чаа техникалык ажилдарынч чө кырынга эдиктеринч дүргөдөин болур бе? Ону чүгө чок деп харысалаан турду болур. Бүтү айтырыгы чөгүм-на кол өскөтөр оя-ла болгай. Анда ылаңгы чө кырынга эртеринч болган ужудушкунуу шенел-делер хамарыжы.

Ам мандыг айтырыг бар: Марсче баштай ужудушкунуу кылдырине далашкан херэе бар бе? Экономика талам-биле ал көөр болза, шынчыл-ла, чок! Бистичи анда чө бээрине орай-таан тудум-на, бүтү ажилдарынч чаргыдаалары харын эвез болур. Техника тургузуу барымдаалар көөр болза — база чок-дээр: келер үдө улам сайгырагай хөдөлдөрч чепсек-херекселдер болган ийнизи-биле чедиркичи-даа тыптан келер деп ийнизи болур. Ол арзында чоккоу космосу болган Азы шынчылды алдыр кижининч космоска үр чорудунуу болган ажилдарынч эргежок чугула дуржулазын космонавтикага бээр.

Эртемге дүштүр болан көөр болза, Марсче баштайгы ужу-душкунуу кылдыр дүргөдөргө, оон бээр барымдааларынч ав-томаттарынч бээр барымдааларынч кемчөл чок үндөил болур дээринч база чыгынгич. Келер сезе чылдарынч авто-маттыг марс комплекстеринч шынчыл кылдыр аргалары улам калбак болур деп чүгөнү утпаза чогуу.

Ийди болганда, Марсче башкармалык ужудушкунуу кылдырнын айтырыгына хамарыштыр мала ажилдан эзел-дөинисте, ук айтырыгы «Бажырмчалыг» болурун алган турары эргежок чугула.

Александр СЕРОВ,
ПМА-нын эртем талам-биле таймлырлыкчы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ПОЛЬША ОҢНУКТЕРГЕ БЕЛЕК

ВАРШАВА, июль 29. (СЭТА). СЭПН ТН-нын Чингине секретары Л. И. Брежнев Польшанын тургустунганынч 30 чылымга тураскаган байырладаларга кирип чораш, Польша-совет найырал нийтилеинге бөдүнү хууда белзэн — Ленинградтың фарфор заводунч мастерлеринч кылганы, Москваның нийти хевиринч көргөскөн чурутуг улуг саваны артырып көөн. Л. И. Брежневтин ол белзэн ийи чуртарынч арзында найыралдыг харылзаларын быжылаарыг кыргон улуг-хуузу болгаш ачы-хавыазы дээр ПНАП ТН-нын Политбюро кежигуну, ПНАП ТН-нын секретары, польша-совет найырал нийтилеининч мөл баштаар черинч даргазы Я. Шидлякка ол хун тыксыган.

Я. Шидляк нийтилеинч хоорайларда болгаш суурларда 55 муң эгэ организацияларынч, а ол ышкык ССРЗ-биле өн-күктөрининч шылаларда балгунеринин, улуг-улуг буюу-ругелеринч — нийтилединч коллективтик кежигунеринин

эмүззинден үнелик белек дээр, ССРЗ-нин улустары-биле найыралдыг болгаш ачы-дуңмалыкы чорукту быжылаа-рынга польша-совет найырал нийтилеининч амылын бедем-биле үнелзэн дээр СЭПН ТН-нын Чингине секретары Л. И. Брежневке чүрентип ханымындан өөрүп четтигенин илергей-дэн.

Польша-совет найырал нийтилеи ПУР-нуң ажилчы чо-нарнын интернационалдык өзүга кижизидер талазы-биле улуг болгаш хой таламг ажилдарынч чорудуп турар. Хей-ниити-нинч массалык бо организациялар Польшаның Наттышкан ажилчы партиязынынч дөт удурулгалы-биле ажилдаы-шаан, ССРЗ-де коммунист тургузушкунуу чедиркичи-нинч пропагандалар, Совет Эмелининч болгаш улугу Польшаның арзында найыралды болгаш кады ажилдамганы бүгү таламг хөгүдеринге база быжылаарыга улуг улуг-ну кирип турар.

Польша Улус Республиканың бичи чаштары аас келжиктиг үдө өзүп турарлар. Олар «кыжын школаларга өөренип, пионерлер бажырларына ойнап, хөгөд турар. А чайын олорго чүс-чүс лагерлеринч болган санаторийлерин ажилда-лар. Оларынч кадыкшалын белек мергежилди өмчөлдөр хай-гаарлар турар. Удурлар кадык-шыраа, ажил-иичи, ак сеткил-де болган коммунист нийтиледи тургузарынч улуг хер-езинге шычы кылдыр өсүн дээр республикада бүтү-де чүгөлдөр кылган турар.

ЧУРУКТА: Краковтун школаларынч бирээнинч ийни ыры бөдүлүп киржикчелери. ЦАФ-СЭТА-нын фотогу.

АЙЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНИНЧ ХУРАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кипрде байдалын шынчыл бооп турары-биле чегелештир Айыл чок чорук Чөвүленин июль 29-чү дүе дүргөн хуралын кылган. Айыл чок чорук Чөвүленин июль 20-деги резолюциянын кол негеделеринч амырларда боттамааны-биле холбаштыр совет төлөкөлинч ийдиэн баштаар ону чымылдыган. Кипринч девис-кээринде шынчыл интервенцияны үргүчүлөшкөн, дүртү баштаар чазакты катан тур-гузуп.

Совет төлөкөли Кипрде байдал дугайында Совет чазакты июль 28-деги медегеле

алыр апар. Республиканың президентинч Макариоска баш-такан конституция баштаар ча-заанга бөдүнү эрге-хууула-геринч долузу-биле боттады-лар аргазы бээр Айыл чок чорук Чөвүленинч хууула-геринч деп ол чугаалаан.

Кипринч, Грециянынч бол-гаш Турциянынч төлөкөл-кери боттарынын чугаалары-га Кипрде хушкүлүгүг бай-дал олчач турбушаан, Айыл чок чорук Чөвүленинч шит-пери турбузе, дайыдалыш-кынын соксадыр дугуржуганы үрөн турарын айтыкан. Хурал эгелээр муруну чарында Айыл чок чорук Чөвүлени-ге тараткан КНО-нун Чинги-

ЛОЛИТА ТОРРЕС ССРЭ-ГЕ БААР

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның сурагыл ыра-жылы болган кино артист Лолита Торрес Буэнос-Айресте чорутарынч муруну чары-нда болган паралага кон-ференцияның (СРЭ-ге бо үш-кү улаа барганмынч үеинде совет көрүчүдөр-биле база катан ужуражырыга улуг со-нуургал-биле белектеринч мен деп чугаалаан. «Мен анда барган, тангоду күтсөм, Ар-гентинанынч эрик кырынын, чурттуң соңу болган муруну таламы райондарынч чоңу-нун ырыларын ыраар мен. Мээн концерттеге бүтү Ар-гентинанынч уран чүгүлүнч көр-гүзүү болур» — деп, Л. Торрес

чугаалаан. Бо көргүзүлгөргө тускай ырыларын белектер ал-ганын ыраажы дептеген. Оон репертуарында композитор Со-ловьев-Седойнунч делегейде негетеринч «Москва чогуунч кон-ференцияның (СРЭ-ге бо үш-кү улаа барганмынч үеинде совет көрүчүдөр-биле база катан ужуражырыга улуг со-нуургал-биле белектеринч мен деп чугаалаан. «Мен анда барган, тангоду күтсөм, Ар-гентинанынч эрик кырынын, чурттуң соңу болган муруну таламы райондарынч чоңу-нун ырыларын ыраар мен. Мээн концерттеге бүтү Ар-гентинанынч уран чүгүлүнч көр-гүзүү болур» — деп, Л. Торрес

ЭЭЛЧЕГЛИГ ХУРАЛ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Англия-нын, Грециянынч болган Тур-циянынч Кипр талазы-биле үш таламг чугаалакышкына-рында киржинч турар даңгыкы херектер министрлер ээлчег-лиг хуралын эртеринч. Ол ужуражышкынынч үеинде үш чурттуң эксперттеринч киржилген-биле ажилынч бө-лүктүн белектер, кылганы түнчөл документтинч төлөкө-лдинч чугаалакышкы көргөни

Делегейинч Тайбың Чөвүленинч медегели

ХЕЛЬСИНКИ, июль 30. (СЭТА). Делегейинч Тайбың Чөвүленинч Президиумунч бөдүрүнү өзга хуралын анда болган, орта Кипрде байдал дугайында медегеледи хууула-галгай. Тайбың дээр туржуп турар бүтү кижилерин, кан-дыг-даа сүздөөлөрүнч өйтүр шавар дээр ажил-чорудула-зынч ийдекпейди турар кижилеринч таламындан кошпаш дивес серемчизидиг болурун Кипрде байдал негет турар деп, медегеледе айтып турар. Тайбынынч талакычлары кжип улустун бегерлерин ажил эртеринге, олорунч мурунда турар айтырылгарын оон күзөл-соруунга болган эр-ге-ажымга дүштүр шит-пирээринге дугаалаан чугула.

КИПРДЕ БАЙДАЛ

БЕИРУТ. (СЭТА). Келген ме-дөөлөр баштаар алдыга, Кипрде байдал дүштүрүлүг бооп тур-бушаан, Никозияда болган чурттуг өскө-даа хоорайлар-ында «ЭОКА-2» дээр чажыг терроржу организациянынч хой салынч чепсектиг кежигуне-рич хөдөинч турар. Республи-канынч дүртү баштаар чазан-га улуг хөдөшкүнч үндөргөн үймөкчилер херек кырында эрге-чакырганынч тутушаан.

Информация агентствалдер-инч херемчел турарын баш-таар алдыга, турк шериглер чурттуг Соңу таламында Ки-принч районуна дүштүр турар камгалакчы чедиринч алган-кай болган ол хоорайнынч чөп таламында ол километр чедер эрик кырында тургу-зуу ээлеп алганнар. Июль 29-тун дүнеинде болган эр-

Э. ПАПАИОАННУНУ ЧУГААЗЫ

НИОЗИЯ. (СЭТА-нынч көрө.). Чурттуг хамарышпас чорун болган девискээринч буюу турар чорун камга-лаары-биле база анаа тайбын-ны, конституция баштаар ко-рум-турмуу катан тургузар, ортуктуган даңгыкы шериг-леринч шунтуун үндөр дээр демселег чазыг өтпиг болу-рунч кжип улусту Кипринч Күш-ажылчы улустун деп-шилеги партияны (АКЭЛ) кыйгырып турар деп АКЭЛ-дин Чингине секретары Э. Па-паиоанну анда болган парла-га конференцияны медег-леэн.

Июль 15-тинч үймөкчининч соонда эртен хунерде Кипр-де оон бүтү төөгүзүлдө эң-не аар-берге болушкунуу болган деп ол чугаалаан. Дика хой кижн амы-тыннч өскү-ган, материалдыг улуг когар-ган. Амгы үдө чурттуг мурунда тургустунган нарын айтырылгар бугу улустун чажыг өтпиг бооп, каттыжарын негет турар.

Конституция баштаар Кипр Республиканың президентинч албан-хууулазын Г. Ки-ристинч болууга түр алган чоруг дээр, ортулукка кон-ституциялык көрүм-турмуу катан тургузарынч базым бо-

Г. ФАРАКОСТУН МЕДЕГЕЛИ

АФИНЫ. (СЭТА). Шериг эр-ге-чакырганынч бүтү назы-мында кара-башкы шитке-ли Грециянынч Коммунист партиянынч ТН-нын Полит-бюро кежигуну Григорис Фа-ракосталга үнгөн. Политиктиг үел-бодалы дөпн чоруткага чытканынч хосталынч үнгөн — чорун грек улустун демселининч болган делегейинч хөй-ниитизинч оон дөткөзүнүнч түнчөли бол-галы чугаа чок деп Г. Фара-

Делегейде үшкү черде

ТОКИО. (СЭТА). Япония эртем ажилдакчыларынч са-нынмынч таламы-биле Совет Эмели биле Наттышкан Штаттарынч соонда, үшкү черин эзеп турар. Соңу са-наашкыны баштаар алдыга, 1973 чылдын апрель айда ол чуртта 226.600 эртем ажил-дакчылары санаттынч тур-ган.

Тананафибе — малагазы республиканың найысылалы

Реаксылдыг эрге-чакырганы дүжүр окта-дында бээр ийи чыл оон чокта чаа-ла медегеледи оо турттуг чала болган хууу империялыг монополияларга удуу шит-пирлиг демселинч, экономикаынч хөгү-деринч боттуг хемчелерин ал турар. В. КОРОЧАНЦЕВИЧ фотогу, (СЭТА-нынч фотохроникалы).

«БИР ДУГААРЛЫГ АЙТЫРЫГ»

Ажыл чедиршес чорук, ажил чок кижилер айтырымы — Барымынч чуктуу чурттарында эң-не нарын айтырылгарынч бирээзи бооп турар. Капитализмдин экономика кризис-тей канчал-ла уштунар чөөр дээр ажилчы чонларынч эрге-ажылдарын кылдып, олорге халлаашкынын кылын турар. Чижэ, АКШ-тын администра-ция-боджот эргелелинч ди-ректору Р. Эштин чугаалаан-биле алдыга, амгы үдө чурт-та ажил чок кижилеринч сани бары 5 миллион бооп турар. Сан-Францискога чүе чуга-лаан турган, чурттуг ол эң на-рын айтырымы дүргөн болган белед шитпирлеринге аме-риканнар ийдегелештер деп Р. Эш сазырган.

көвүдөөн. Эң ылангыч пөс-та-вынч улетуруунч 67.400 ажил-чынары ажилдар чедиринч «өскүлүп», кымарал-даа ар-тык хөй бооп турар. Бо чыл-дын ийинч болган июль айды-рында эвез-ле дээр, 15.000 кижн ажил чок артыкан.

Соңу Ирландиянынч му-нун чуртталчалары ажил-дамдыралынч өкжидин алдыр дээр чурттан чылым-на үрчү чоруп турар. Оон кол-ла чыл-залганынч чурттуг шитпир-де ажилдар чедиринч тынч-лазы болган чуртталар / ора-заванынч чедиршес бооп тур-рар. Ийди ажил чок чорук ажил кылын шылдар кижилер-нин 10 хуузу бооп турар. Чүгө-ле эрткин чыл дургузунда сес-мун кижн эрге-чакырга чед-деринге Австралияге чөртүр чөдшөрөл киржинч билдирши-кискинеринч.

(СЭТА).

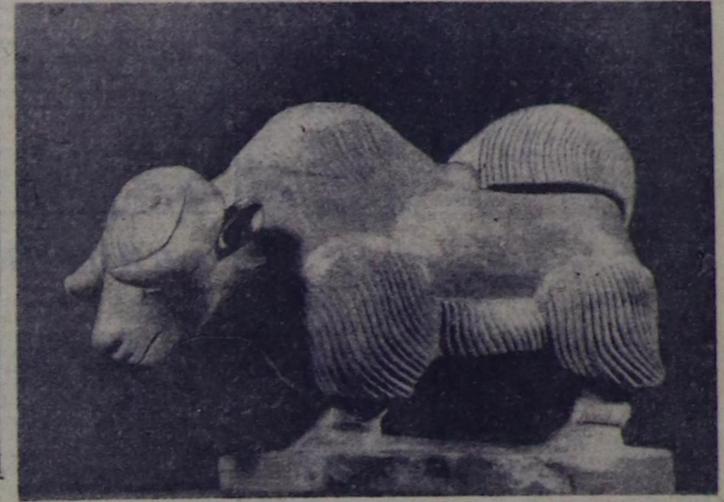
ЧАА НОМНАР

Силернин библиотекаларга

Тыванын ном үндүрер чери Куулар Аракчаанын «Элдептиг киш», Хөвөнмей Ойдоолдун «Кызыл хая» деп номнарын парлап үндүргөн. Олар-

нын кайзы-даа уругларга таарыштыр бижиттинген. Чаа номнарны номчукчуларга саналдавышаан, олардан алган ийи кыска расказты парлады-

ЧУРУКЧУЛАР СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Нуулар АРАКЧАА.

ЧАШКААДАЙНЫҢ ЫРЫЗЫ

Кара-сарыг чалгынарлык, ак көскөктү, бууруу баштыг, сарыг кудурдукту, биягы дээр-раш карактарын, кадар иш-каш чинге хайлыг, довуз дег боттуг чашкадай-кушкан тей-жиген кырында салбактадык сагалаар будуктарын, чаражы хадичыгышкы бажыга кээп олзуруп алган.

Долгадыр хамык-ла чүве оон илден көстүп турар. Чашкадай борбак чуургадан чыгып, чалгынын куш бооп ужуу эгелдендер бээр-ле бо сагалаар хадичыгышка уа тууду, турмуш чурттай берген. Ол эртинин-не дан адып, хун чер кырынга шовун дөп турда, ынак хадичыгышкынын иш-тык бажыга олзурупкаш, хатка ол-бо чайгадып, ааттымы-

шаал, карак четтес дегем октаргайы магадан көрүп, төрөн черинге аян туткан малтал мрынын иштининг кылдыр бадырыптар.

А чер кырын адын-сараз кылдыр бузуп эгелден күстүн бо эртининде чашкадайнык ирмы мурундагымы ишкан хөглүг-омак өвөс, а ундаргай, кударгай болган. Долгадыр турар бугу-ле чүвөлөрдөн күстүн эгелей бергенге өскерит каап болур. Күстүн тынжы ичкен: сооксумаар сыман үрүп турар, аар кара булуттар сымнар кырынга чылар-чылаба аларган көжүп чоргуулаар, килден сүзүрлөр ак борттерин кеткискен.

Ам чылыг черлерге чорбас болза хоржок. Ычпагыш чашкадай төрөн доңу-биле ба-йырлашкан соолгу ирмын кудар-рачыг кылдыр бадырыпканы «Дин дин-ды-и-и. Дин дин-и-и. Дин-тыл, дин-тыл. Уваа-кар, уваа-кар. Суг-саг, Көр-кө-өр. Дин-тын, Дин-дин!» Чашкадай мынча деп ирлан олурган: «Төрөн доңу!» Оңу-мундан өнер чери! Сеп-сөз ынаам таан-лаа коңчу. Төрөн черинден чыдыр хол-лүм чок. Кашан-даа сени каг-бас мен. Ыччала-даа аргаак-жыт кырында, харагы кыжы жүжүп, соок халап кел төрө, төрөн доңу сени түр кагыш, чоругу жузуга таварышты. Оон өскө аргам чок-тур, өскөн черин. Өчкөйүг чай түшү келдирге, ак хун ужуу чанып келдирге, иштининг ирмык ир-

ДАМЫРАК

Суурувте баарында борбак-борбак бора талдарыг арыг бар. Мына дамырак кара суг агып баткал. Ол кыжын-даа, чайын-даа ирлап-ла чылар. Кингирткыйып бады-ла чы-дар. Кыштын соогушан ол коргар өвөс. Кыры боюн олжас. Улам кылан кара апарган болур.

Чайын оон чаражын кижж кайгаар. Кызыл, сарыг, көк, өскөн, ак оңуг чечектер оон ийи талык эрнин шыва

алы бээр. Олар дамырак кара сугта боттарынын чаражы магапап көрүп, оон талаангы ирмы салдыккайып ханнап тургулаанын. Борбак-борбак, бора талдарын кымыл-кызыл, өдө-өдө тирибейлери дамырак сугтун кырычте эгилп бады келтиркен, салбактарын тайып турар.

Бичип оолдар бис оон эрининде хабегер шыкка ху-режип ойнаар бис. Ускүлөкчөк өмдөк молдургаар дег, туугу-туугуу коорониске, ичин дөңдөр. Хорексароон «мөге өрдөр» кара сугга чар-жынар бис. Соок-караны үш-даа пахтаарымы бар. Баштын мээин чыккыгайып бергилээр. Бирде бир бут кырынга, бирде өскө боттарынга аскан-

гырлап, тейлесте суйбап, халгып тургулаар бис. Чамдыкта шыдашпайып, каган ба-за сегиржинп аар бис. Кизир-кашп туртуу турда, кижж кай-гаар чүве болгай. Октаан-мо-ге дыштанып алар. өртатка-ны-ла—соок-кара пахтаар. Оолдарга октакташтын, соок-караны чече каган пахтава-дым дээр. Өөрүм мени катты-рышкаш, шаанга кирер.

Нуулар АРАКЧАА.

ТУРУШ ЧОК СУДЬЯЛАР

Национал спорт талазы-биле Сибирь-болган ыраккы Чош түк улаустарынын спартакиа-дагы Кызыл добузгадан соел-тунде тыва хурекке спарта-кыадындаг тууган чемпиону идрелдери-биле 32 шилдик мөгени хурештирген.

Анаа Якут, Тыва АССР-лерин, Хакас, Даг-Алтай ато-нонуг областтарынын, Усть-Орда Бурут национал округтун мөгелери кирешкен.

Хурешти чымыган чоң со-нуургап көргөн, ыччала-даа судьяларынын талазында чамдык четтестер турганын болук барукчуларынын мурун-дан бижидим.

ЧУРУКЧУЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Уран чүү... Бо эртен 30 чылаарда оон хөгжүлдөс кайгамчык. Чаа социалисттик утка-шымарлык, тыва национал хевиринг чуруга уран чүүгү дегем бажымнары-биле чүлге Совет Эвилелинде өвөс, харын делегетге биялдингир апарган. Тыва чурукчуларын ажылдарын совет уран чүүдүг адын фондусунда кирген. Совет Тыванын 30 чылыне — алаарыг юбилейге бар чыдар бо хүнерде тыва чурукчулар күш-ажымын, чогаалымын сөрүк киринишкенин аймадан турар. Оон-биле кады уаваас тыва чурукчуларын III съездин база бо-лур. Ол чурукчуларын чогаалымын ажи-мынын өткүдү, чуруга уран чүүгүн хөг-

жүдеринге уаг илдг болуру чугаажок. Со-вет Тыванын 30 чылыга уткуштур, боттар-нын съездинге уткуштур, «Советская Россия» деп Томск хоорайга бо күзүп болур делегетге нурукчулар соуну белектеринг. Бичип «Советская Россия» делегетге кир-жир Тыва АССР-ниң Чурукчулар амылде-рини баштар чериниң даргазы, РСФСР-ниң аалдарыг чурукчуу, Тыва АССР-ниң кул-туралык аадырын ажилдакчымын С. К. Ланымын «Малчонун аалында» деп чү-руун, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниг кежигүнү РСФСР-ниң И. Репин аттыг ку-руне шаднаалык аадырды Р. А. Арак-чааның «Сарык» деп ажиыны чурукка тырттырганын бараагааттымыс.

Совет Тыванын 30 чылыга уткуштур, боттар-нын съездинге уткуштур, «Советская Россия» деп Томск хоорайга бо күзүп болур делегетге нурукчулар соуну белектеринг. Бичип «Советская Россия» делегетге кир-жир Тыва АССР-ниң Чурукчулар амылде-рини баштар чериниң даргазы, РСФСР-ниң аалдарыг чурукчуу, Тыва АССР-ниң кул-туралык аадырын ажилдакчымын С. К. Ланымын «Малчонун аалында» деп чү-руун, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниг кежигүнү РСФСР-ниң И. Репин аттыг ку-руне шаднаалык аадырды Р. А. Арак-чааның «Сарык» деп ажиыны чурукка тырттырганын бараагааттымыс.

Сонуургактарга

ЧЕМОДАНДА... ЧУНАР-БАЖЫН

Харьковта Электроаппаратураның бүгү-экилде эргем-шиччилек институтунга черге ач чоругуру чунар-бажынын кыганы. Ол чунар-бажын че-моданга... сыла бээр. Чемо-дан ол дээрге чунар-бажын-ны кол бижыгалаан эри ол, анда резина холуктуг посту кошкан. Чунар-бажынын иш-тинде адмыр, итеп ал турар сайдай бар, ону итеп алган, оон соонда дегин резина хо-луктуг посту тускай өвө өк-тер-биле коңгус муңаш кыл-дыр дуй өкөттер, мынан ол чунар-бажынын бустамыр чери алаар. Оон печказы—

тепловентилатор, оон ачы-зында кургаг бус эндериш кел-лор. Оон ангыда, тепловентил-ляторда үе хемээр тускай херексел база бар, ол кайы кире үр чунарымыл, оуска кир-рининг хемээлини болау ай-ты бээр.

Олег РОБИНОВ. (ПМА).

АРЫЛАР КОЛЛЕКЦИЯЗЫ

Коллекциялар янзы-бүрү болуулар—маркалар, көпөк-тер, этикеткалар... дээр оон-да өскө. Студент Владимир Радченко армыларын ийи чүс ажи хевирлерининг коллек-циязын турсукаш, оларын ол Донбасстың денискеринден чымы алган.

Ол боудунг «диринг экспон-натарыны» аны-агы черлерде—ары өр бар черлерден—өйт-сиген аразындан, мыш иш-тинден, хна тигеринден, даштар аразындан, хөрүм

И. БУРИНДА. СЭТА-нын корр. Донецк.

КАРАВАН КОКПАЛАРЫНЫҢ ҮҮЖЕЗИ

Турмын эргемденер көпөк-териниң ховар коллекция-зын чымы алган. Ол коллек-цияда алдын, мойнун, чөс бол-гаш янзы-бүрү холуксаалар-дан кылган акша-хорцининг он беш муң ажи хевирлери бар.

Ол көпөк эртинелер Евро-пада Азияга баар сурагыг оруктуг Туркмениянын чогуу кайзын таварып эртинен төгүчүлериң эки билп ал-арынга дузалаан. Ол орук Крымдан эгелден, Эриг Ас-траханлы тавараан. Волгада Сарайга четкен, оон соонда Туркмениянын эң эрте-бурун-гу хоорайларынын бирээзин-че—Куш-Ургенге чорук-кап. Оортан караванлар Аму-дарьянын эртинерге чедип турган. Ол хемден ортаакы өвектерин салгыжылар ырак оруктарже—чеди муң ажи километр ырак черлерге чо-руу турганын.

Б. МИРТОВ. СЭТА-нын корр. Ашхабад.

Кады кылган төлевилел ёзугаар

Украинада тыва кылдыр эң улуз «Янтарь» заводун эң кыска хуусаада—ийи чыл сөз ай дургунда Николай ховорайга тууду дооскан, чоокта чаа ажилга кыргын. Оон күчүгү—чылаа 0,5 миллион пек-летер ливо. Ол буурулуңин адеген пек-летер сөз кетип шолде чыты берген.

ССРЭ-биле СССР-ниң тускай эртин-гириниң кады кылган төлевилел ёзугаар заводту туткан. Диринг черлерининг эң кезин Чесловоакыядан өкөткөн, херек-селдеринг болган металлургия чам-дыкын Венгриядан, Польшадан алган. Эмлек, Милиткага удуурган бөүк чө-словак тускай эртинелер нарын техноло-гуг дери-херекселеринг эртинер удурутп турган.

Ол буурулуңе автоматиканы калба-биле өтпөткөн. Бүгү кол-кол техноло-гуг чорудууларын херекселдер шынгыг хайгаарат турар.

Анатолій ДРЯГІН. (ПМА).

«Кока-кола»-биле дугуржулга

Москвада СССР-ниң Министрлер Чогулуңинг Эртем болган техникы талазы-биле дугурге комитети биле америк «Кока-кола» компаниянын аразында бот-боттарынга ажиыг кылдыр кады ажил-дарында улуз аргаларын ажиымы турар дугуржулгага ат салган. Дугуржулгага совет таладан Эртем болган техникы талазы-биле күрүнө комитетинин даргалымын ораак-чызы Д. М. Гвишиани, америк таладан «Кока-кола» Компани-нун ажиынын даргазы Пол Ос-тин ат салган.

Ат салган дугуржулгада ажиытыган кады ажилда-жылтаны кол-кол чүүдери—эки чемпионг алы-чөм продук-туларын буурулуңинг техноло-гиязын шынчылдып кылдыр, шайын эде болбазырлары, ижер суксунарнын буурун, үлөтүр болган көдө ажиы-гый буурулуңинг чамдык адырларыга кады ажилдары болур. Көдө ажиы-агыг тала-зы-биле кады эртем-шынчыл ажилдарын, курту черлерге, курган хорунгерге, кургу хоуларыны болган кылдаан-кышыг районшарынын зонала-рынга игоза биле хат-чине-терин өстүрүлгөн технология-нын шынчылдып кылдыр болган дугуржуларым чорударын кө-рүп турар.

Улөтүр буурулуңиниң тала-зы-биле суг арыгаар бол-ган соң дузун илгаар дери-херекселерин, бус генератор-ларын база ол шыкаш үлөт-пүрүнүг ажим суларын арга-ларыныг технологиязын шын-чылдып кылдыр дугуржулга ёзугаар кады ажилдар.

Владимир БРОДЕЦКИЙ. ПМА-нын корреспондентиги.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

КЛАССИКТИГ ХУРЕШ. Спорттук бо хевиринге оолдарың Европ чемпиондалыгы Совет Эвилелиниң командазы 52 сан-ты алган, тикхош. Ийги черин Болгарияныг спортчулары, ушкуну—полктар элден.

Редитор В. С. ШАРАВИН.

ИЮЛЬ 31-ДЕ «НАВЫРАЛ»: «Чер кырын-га чуртталга дээр» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда. «ИЮНЕР»: «Зимородок» 9.30, 11.20, «Мен—Т. М. Ша-повалов...» 12.10, 18.40, «Сибирьни ирей» 15.00, 16.50, 20.30 шактарда. «КАА-ХЕМ»: Иван Макаро-вич» 15.00, «Ынакшылың ча-рамы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Кузделер авто-мады» 12.00, «Рам биле Шнам» (2 сериалары) 17.00, 19.30 шактарда. ЧАГЫҢ КИНОТЕАТР: «Ча-раш аргунунуң ужурадары» 17.00, 18.40, 20.20 шактар-да.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 31-ДЕ МОСКВАДАН 14.00—Дамчынагалар про-граммасы 14.05—Медээлер. 14.15—Өңүгүг телекөргүзүг. Мультифильмдер программасы: «Эрес-ноова болускар мен», «Черинг кымын», 14.40—Тестр дугайында расказдар. Дам-чылыгы И. Абелдин чүрү-дүгүг 15.55—«БAM—эрес-ма-дырлыг чоруктуг орук». Теле-оюк 16.25—Өңүгүг телекөргү-зүг. «Ойаакчы» Уран-чөтө теле-фильми 18.00—«Укс. Инфор-мация программы. КЫЗЫЛДАН 18.30—Телемедээлер. 18.45—«Калкышыл». Дамчылыга. 19.45—Уругтарга Мультифильм. 19.50—Телемедээлер. 19.50—Чарлаллар, реклама. МОСКВАДАН 19.35—«Томуйлашкын» деп хой сериалыг уран-чөтө теле-фильминг баштайгы көргүзүг. 1-ги сериалы. 20.45—«Майы АССР-ниң уткуштур планы боттанымыкында». Дамчылы-гада СЭКП Марин обкомунуң бирги секретери В. П. Нико-нов киржин турар. КЫЗЫЛДАН 21.30—«Чара-чечек». Шоо-дугу тележурнал. МОСКВАДАН 21.50—Чогаалым В. Каверия-ныг чогаалыкчы оруктары. 22.35—Өңүгүг телекөргүзүг. «Ыр-75». 23.00—«Укс. Инфор-мация программы. 23.30—01.15—Өңүгүг телекөргүзүг. Футбол-га СССР-ниң чемпионы «Ди-намо» (Москва) — «Динамо» (Киев).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Шыккөс 667 000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажын № 3 ТЕЛЕФОНАРЫ. Редакторуну 24-63, редакторун ораакчыларыны 35-24, пропаганда кылдыны 23-54, харысгалгалыг секретарыны 23-35, партияж ажиырал кылдыны 37-13, культура кылдыны 23-54, көдө ажи-агыг кылдыны 21-47, улөтүр кылдыны 22-64, чага кылдыны 41-27, информация база совет тургузуг кылдыны 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларыны 27-41. Солун келбей барганга 22-76-телефонга болар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 БАТАП ҮНЕР